

ΤΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΑΣ ΜΑΣ

ΟΜΙΛΙΑ ΤΟΥ ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΟΥ Κ. ΝΙΚ. Κ. ΛΟΥΡΟΥ

ΜΕ ΤΗ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΤΟΥ ΚΑΘΗΓΗΤΗ Κ. Ν. ΠΟΛΥΖΟΥ

Οί γιατροί πού έπωμίζονται έπίσημες άποστολές τής Πολιτείας και εθόνες σχετικές μέ τή μητέρα και τό παιδί, οί μαιευτήρες δηλαδή και οί παιδίατροι, είναι αυτόματα ύποχρεωμένοι νά ασχολοῦνται μέ τή δημογραφία τής Χώρας πού σχετίζεται άμεσα μέ τήν περίθαλψη τής πελατείας τους.

"Ετσι δέν έπαυα εδώ και περισσότερα από 40 χρόνια νά προβάλλω σέ κάθε βήμα τής στοργής μου, τήν εικόνα τών δύο αὐτῶν ὄντων πού παράγουν και άπαρτίζουν τήν κοινωρία μας.

Πολλά δημοσιεύματα και όμιλίες μου σέ εταιρείες πού σχετίζονται μέ τό δημογραφικό πρόβλημα τής Χώρας μας, και μάλιστα σέ έπαρειλημμένες ενκαιρίες (εδώ και 15 χρόνια) από τό ύψηλό τούτο βήμα, έχουν κρούσει τόν κώδωνα τών κινδόνων πού άπειλοῦν τόν πληθυσμό μας.

"Αν σήμερα ξανάρχομαι στό ἴδιο περίπου θέμα, τούτο όφείλεται σέ ένα πρόσφατο άρθρο τού γνωστοῦ Οίκονομολόγου και Δημογράφου κ. Ν. Πολύζου καθηγητῆ στό Ίνστιτούτο Περιφερειακῆς Αναπτύξεως τής Παντείου Σχολῆς, μέ τόν τίτλο "Εξέλιξη τού πληθυσμοῦ και δημογραφική πολιτική στήν Ελλάδα, πού άποτελεῖ τήν παρόρμηση και τή βάση στή συντροφήση τού γιατροῦ και τού οικονομολόγου - δημογράφου γιά τή συναρμολόγηση τούτης τής όμιλίας, γιά τούτο και εύχαριστῶ τόν κ. Πολύζο. Στό άναμεταξὺ εκδόθηκε από τήν Ἐθνική Στατιστική Ὑπηρεσία τής Ἑλλάδος μέ συνεργασία τού καθηγητῆ Β. Βαλαώρα επίσημο πολυσέλιδο τεῦχος. Έχω επίσης ὑπ' ὄψη μου τό Πρόγραμμα Περιφερειακῆς Αναπτύξεως τού Ὑπουργοῦ Κοινωνικῶν Ὑπηρεσιῶν.

Τόν παλιό καιρό ὡς τό 1922, όταν ξεκίνησε ἡ βιομηχανική ανάπτυξη στήν Ἑλλάδα, ἡ Δημογραφία παρουσίαζε τά ακόλουθα χαρακτηριστικά :

α) Ἡ φυσική κίνηση τού πληθυσμοῦ ἔμοιαζε μέ εκείνη στίς ύπανάπτουκτες χώρες, άρκετή, δηλαδή, ύψηλή γεννητικότητα, κυμαινόμενη στίς 27 μέ 35 γεννήσεις στούς 1.000 κατοίκους και θνησιμότητα πού πλησίαζε τό ποσοστό 20 - 30^ο/100. Ἐτσι ἡ ύπεροχή τών γεννήσεων σχετικά μέ τούς θανάτους ἦταν περιορισμένη, και ακόμη χαμηλότερη όταν ὑπῆρχαν ανεπάρκεια παραγωγῆς και επικίνδυνες επιδημίες. Προπάντων όμως ἡ πρωτόγονη εκπαίδευση μαιευτῶν και παιδίατρων, ὁ επιλόχειος πυρετός, ἡ ύψηλή περιγεννητική θνησιμότητα, έμβρῶν δηλαδή νεογέννητων και βρεφῶν, αλλά και ὁ πρόωρος θάνατος τών γερόντων άποδεκάτιζαν

τόν πληθυσμό. Ξεχωριστή μάλιστα αποτελοῦσε πάντα καὶ μὲ περισσότερες μητρικὲς ἀπώλειες, ἢ ἔκτρωση καὶ ἢ συχνὰ μόνιμη στειρώση πὸν ἀκολοθοῦσε. Ἡ ἀντισύλληψη δὲν εἶχε ἀκόμη ἀποτελεσματικότητα ἐκτὸς ἀπὸ τὴ σεξουαλικὴ ἀποχή καὶ ἄλλα δύσχρηστα μέσα.

Θὰ διευκρινίσω ὅμως ὅτι σχετικὰ μὲ τὴν ἀντισύλληψη καὶ τὴν ἔκτρωση, παρ' ὅλο πὸν εἶναι θέματα ἄμεσα συνδεμένα μὲ τὴ Μαιευτικὴ καὶ ἔτσι καὶ τὴ δημογραφία καὶ ἐπειδὴ ἀπαιτοῦν ἐμπεριστατωμένη συζήτηση μὲ τὶς ἰατρικὲς, ἠθικὲς, θρησκευτικὲς καὶ οἰκονομικὲς πλευρὲς πὸν παρουσιάζουν, δὲν εἶναι γιὰ τοῦτο δυνατόν νὰ χωρέσουν διεξοδικὰ στὴ σημερινὴ ὁμιλία παρὰ νὰ ἀναφεροῦν μόνο ὅσο εἶναι ἀπαραίτητο γιὰ τὶς συζητούμενες δημογραφικὲς ἀπώψεις.

β) Ἡ παλινόστηση ἐκείνων πὸν ζοῦσαν στὸ ἐξωτερικὸ ἦταν πάντοτε κατῶτερη ἀπὸ τὴ μετανάστευση, πὸν ἀπὸ τὰ 1840 κατευθυνόταν πρὸς τὶς παραδοσιακὲς χῶρες ὅπου ζοῦσαν πάντα Ἑλληνες, στὴν Ἀνατολικὴ Μεσόγειο.

γ) Ἡ ὑπερπόντια μετανάστευση 400.000 ἀτόμων ἀπὸ τὸ 1900 - 1922 θὰ ἐξαντλοῦσε κυριολεκτικὰ τὴ μικρὴ μας χώρα, ὅπως ἔγινε στὴν Ἰρλανδία, ἂν οἱ περιορισμοί, οἱ προερχόμενοι ἀπὸ τὶς ὑπερπόντιες χῶρες δὲν ἔθεταν τέρμα στὴν ἀποδημία τὸ 1922, προπάντων ὅμως τὴ στιγμή πὸν ἔφτασαν στὴν Ἑλλάδα 1.200.000 πρόσφυγες ἀπὸ τὴ Μικρὰ Ἀσία, ἀξάνοντας ἔτσι κατὰ 20% τὸν πληθυσμὸ μας.

Ἡ μεσοπόλεμος (1922 - 1940), περίοδος κάποιος πληθυσμιακῆς σταθερότητας καὶ ἀνασυνκρότησης τῶν δημογραφικῶν δυνάμεων, γίνεται ἀπὸ τὸ 1935 μεταβατικὴ περίοδος. Τὸ ποσοστὸ τῶν γεννήσεων περιορίζεται κάτω ἀπὸ τὰ 28 - 30 ‰ καὶ τῶν θανάτων κάτω τοῦ 18 - 20 ‰. Ἡ μετανάστευση ὅμως πρὸς τὶς ὑπερπόντιες χῶρες σταματᾷ, ὅπως εἶπαμε, ἀπότομα τὸ 1922, ἐνῶ ἡ παλινόστηση τονώνεται ἀπὸ τὴν ἐπίδραση τῆς παγκόσμιας οἰκονομικῆς κρίσης στὰ 1929 - 33.

Ἔτσι παρόλα τὰ ἐπιστημονικὰ μειονεκτήματά της στὸ βιολογικὸ τομέα, τὸ ξεπέραςμα τῶν θανάτων ἀπὸ τὶς γεννήσεις καὶ ἡ παλινόστηση ἐπιτρέπουν τὴ σημαντικὴ αὔξηση τοῦ πληθυσμοῦ, πράγμα πὸν ὀδηγεῖ σὲ εὐνόητες γιὰ τὴν οἰκονομικὴ καὶ κοινωνικὴ ἀνάπτυξη ἀναστατώσεις, ἀλλὰ καὶ σὲ δημιουργικὰ ἐπιτεύγματα.

Ἀπὸ τὸ 1935 ὅμως ἀρχίζει ὁ περιορισμὸς τῶν γεννήσεων μὲ τὴν ἀντισύλληψη, πὸν προοδεύει στὶς ἀνώτερες σὲ μόρφωση καὶ εἰσόδημα τάξεις, ἀλλὰ καὶ μὲ κυριότερη αἰτία τὴν ἔκτρωση. Ὁ περιορισμὸς συνεχίζεται ὡς τὸν Β' παγκόσμιον πόλεμον.

Ἡ πείνα τοῦ 1941 - 42 καὶ οἱ ἐπεκτεινόμενες ὡς τὸ 1950, ἐξαιτίας τοῦ πολέμου ἀπώλειες, περιορίζουν ἀκόμη περισσότερο τὸ ρυθμὸ τῆς πληθυσμιακῆς ἀναπαραγωγῆς.

Ἡ μεταπολεμικὴ βελτίωση τῆς γεννητικότητος ποὺ γνώρισαν οἱ περισσότερες Χῶρες, ὑπῆρξε γιὰ τὴν Ἑλλάδα δυστυχῶς χαμηλὴ καὶ χρονικὰ περιορισμένη, πράγμα ποὺ ἀποδίδεται στὸ δεύτερο συνταραχτικὸ μεταναστευτικὸ ρεῦμα τῆς 20ετίας 1952 - 1973, ποὺ κατόρθωσε νὰ παρασύρει πάνω ἀπὸ 1.000.000 Ἑλληνες. Τὰ 3/4 κατευθύνθηκαν πρὸς τὶς χῶρες τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης καὶ πρὸ πάντων πρὸς τὴ Δυτικὴ Γερμανία καὶ τὸ ὑπόλοιπο τέταρτο πρὸς τὶς ὑπερπόντιες χῶρες καὶ εἰδικότερα πρὸς τὴν Αὐστραλία, Καναδᾶ καὶ τὴ Ρωσία.

Τὸ μεταναστευτικὸ αὐτὸ ρεῦμα σταματᾶ τὸ 1973 μὲ τὴ διεθνή οἰκονομικὴ κρίση, τὴν ἀύξηση τῶν μισθῶν καὶ τὴ βελτίωση τῶν συνθηκῶν ἐργασίας στὴν Ἑλλάδα. Ἡ σχετικὴ ὅμως παλινόστηση καὶ ἡ προστατευτικὴ ἱατρικὴ ἐξέλιξη ποὺ ἀκολούθησε, παρ' ὅλο ποὺ μείωσαν σημαντικὰ τὶς δημογραφικὰς ἀπώλειες, δὲν κατόρθωσαν ὅμως νὰ ἀνακόψουν οὐσιαστικὰ καὶ τὴ μείωση τῶν γεννήσεων. Τὸ ποσοστὸ τῶν γεννήσεων ποὺ εἶναι 19,2‰ στὰ 1956 - 60 περιορίζεται στὸ 15,2‰ στὰ 71 - 75 πραγματοποιώντας ἔτσι μείωση 18‰. Αἰτία πάλι οἱ ἐκτρώσεις, ἡ ἐξελικτικὴ ἀντισύλληψη καὶ ἡ ἀποδημία, ἐξωτερικὴ καὶ ἐσωτερικὴ. Ἔχω ἐπισκεφθεῖ στὴν 10ετία τοῦ '60, ἰδίως στὴ Θράκη καὶ τὶς Κυκλάδες, χωρὶά ὀλόκληρα ὅπου δὲν σφανατοῦσα οὔτε παιδιὰ οὔτε ἄνδρες παρὰ μόνο γυναῖκες καὶ γέροντες! Ἀφοῦ δὲν ὑπῆρχαν ἀποδοτικοὶ ἀγροὶ οὔτε ἱκανοποιητικὸ ἐμπόριο οὔτε τοπικὴ βιομηχανία οὔτε Σχολὰς γιὰ τὴν ἐξέλιξη τῶν παιδιῶν, οἱ νέοι κνηνηοῦσαν τὸ Χρυσόμαλλο δέρασ στὶς πρωτεύουσές μας ἢ στὸ ἐξωτερικόν.

Ποτὲ σὲ καιρὸ εἰρήνης ἡ πατρίδα μας δὲν εἶχε γνωρίσει δημογραφικὸ δείκτη τόσο χαμηλό. Κατώτερο κατὰ 50% ἀπὸ τὸν δείκτη τοῦ 1931. Δὲν πρόκειται ὅμως εὐτυχῶς γιὰ ὕφεση θανάσιμη. Ὁ δείκτης τῆς ἀντικατάστασης μιᾶς γενιᾶς ἀπὸ μία ἄλλη δὲν ἔφτασε στὸ χαμηλότερο ζωτικὸ ὄριο ὅπως σὲ ἄλλες Εὐρωπαϊκὰς χῶρες.

Ὡστόσο ὅμως, πρέπει νὰ τονισθεῖ πὼς οἱ κίνδυνοι σοβαρῆς ἀγονιμότητος δὲν γίνονται ἄμεσα αἰσθητοί, παρόλο ποὺ ἡ γήρανση τοῦ πληθυσμοῦ ἐπισημαίνεται νωρίς. Τὸ ποσοστὸ δηλαδή, τῶν ἀτόμων πάνω ἀπὸ τὰ 60 χρόνια ἀνέβηκε σιγά-σιγά ἀπὸ 10% στὰ 1951 στὸ 17% στὰ 1975. Στὸ ἀξιόλογο σύγγραμμά του γιὰ τὰ προβλήματα μεγάλων ἡλικιῶν ὁ ὑφηγητῆς κ. Ἀναστ. Δοντᾶς παρέχει ἐνδιαφέρουσες σχετικὰς λεπτομέρειες. Καὶ ὁ καθηγητῆς κ. Β. Βαλαώρας ὑπολογίζει ὅτι ἕως τὰ 1995 οἱ ἄνθρωποι πάνω ἀπὸ τὰ 65 θὰ ἔχουν ἀύξηθεῖ ἀκόμη κατὰ 14,8%.

Ἔτσι προβάλλει τὸ ἐρώτημα: Ἡ κατάρρευση αὐτὴ τῆς γεννητικότητος καὶ ἡ γήρανση τοῦ πληθυσμοῦ ποὺ τὴν ἀκολουθεῖ, σὲ ποιὸν παρὰγοντες κυρίως ὀφείλεται;

Τὰ κενὰ πὸν δημιούργησε ἡ μετανάστευση στὶς κλάσεις ἀναπαραγωγῆς ἀναμφισβήτητα ἐπιδροῦν στὴν ἐλάττωση τῶν γεννήσεων καὶ ἔτσι ἄμεσα καὶ ἔμμεσα στὴ γήρανση. Ἀλλὰ καὶ οἱ μετανάστες πὸν παλινοστοῦν, ἄς σημειωθεῖ ὅτι μεταφέρουν στὴν ἀγροτική κοινωνία ἐντυπώσεις ἀπὸ τὴν ἐξέλιξη στὶς χῶρες πὸν τοὺς φιλοξένησαν, καὶ ἰδίως στὴ Δ. Γερμανία, καὶ ἔτσι τὴ νοοτροπία τῆς περιορισμένης οἰκογένειας, πὸν πληροφορήθηκαν ὅτι ἐφαρμόζεται στὶς χῶρες τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης.

Ἀλλὰ ὑπάρχει καὶ κάτι ἄλλο πὸν πρέπει νὰ σημειωθεῖ. Ἡ συνύπαρξη τῶν δύο φαινομένων, τῆς μετανάστευσης δηλαδή καὶ σύγχρονα τῆς πτώσης τῆς γεννητικότητας, πὸν δὲν ὑπῆρξε ὅταν ἐπικρατοῦσε τὸ προ-βιομηχανικὸ δημογραφικὸ καθεστῶς.

Οἱ μελετητὲς τοῦ προβλήματος θεωροῦσαν ἄλλοτε ὅτι ἡ μετανάστευση γιὰ τὴ δημογραφικὴ κατάσταση μιᾶς χώρας δὲν εἶναι παρὰ μιὰ ἀπλὴ «ρινοραγία». Ὅμως ἡ περίπτωση αὐτὴ δὲν ἰσχύει γιὰ τὴν Ἑλλάδα. Ἡ δική μας μετανάστευση συμβαδίζει μὲ τὴν ὑπογεννητικότητα, πὸν ὅμως προωθεῖται καὶ ἀπὸ ἄλλα κίνητρα. Τὴ χειραφέτηση, δηλαδή, τῆς Ἑλληνίδας μὲ τὴν ἀποτροπὴ τῆς ἐγκυμοσύνης, τὴν ἀνοχὴ τῶν ἐκτρώσεων, πὸν γίνονται μεταπολεμικὰ λιγότερο ἐπικίνδυνες γιὰ τὴ μητρικὴ ζωὴ καὶ ὑγεία, τὰ ἀποτελεσματικότερα ἀντισυλληπτικὰ μέσα καὶ τὴν ἐπιταχυνόμενη ὑπερτροφικὴ συγκέντρωση τοῦ πληθυσμοῦ στὰ μεγάλα ἀστικά κέντρα.

Πρέπει νὰ ἐρευνηθεῖ, λοιπὸν, ποιὸ εἶναι τὸ σωστὸ ποσοστὸ τῆς εὐθύνης τοῦ καθένα ἀπὸ τοὺς παραπάνω παράγοντες, ὥστε συστηματικὰ ὀργανωμένες καὶ ἐπιγεγυρσες ἐρευνες νὰ ὀδηγήσουν στὴν ὀρθὴ πολιτικὴ μὲ στόχο τὴν ἀναστολὴ τῆς ὑπογεννητικότητας καὶ συνάμα στὴν ἐλάττωση τοῦ κινδύνου ἐπιστροφῆς στὴν παθολογικὴ μετανάστευση, ἀπειλητικὴ πάντα ὅσο ὑπάρχει διαφορὰ ἀμοιβῆς στὴ χώρα προέλευσης ἀπὸ τὶς χῶρες προορισμοῦ.

Ἐτσι ἄς ἐξετάσουμε ποιὰ θὰ ἔπρεπε ἴσως νὰ εἶναι ἡ σωστὴ δημογραφικὴ πολιτικὴ. Ἄς σημειωθεῖ ὅμως πρῶτα πὸς πληθυσμιακὴ ἀναγέννηση στὴν Ἑλλάδα δὲν πρέπει δυστυχῶς νὰ περιμένουμε πρὶν ἀπὸ τὸ 1995, ἐνῶ οἱ ὁμορὲς μας χῶρες ὅπως ἡ Τουρκία καὶ ἡ Ἀλβανία μὲ ρυθμὸ αὔξησης πάνω ἀπὸ 2% τὸ χρόνο θὰ ἔχουν ἀριθμητικὰ γιγαντωθεῖ. Θὰ δοῦμε τί ἐπιφυλάσσει ἡ ἀπογραφή τοῦ 1981. Ἄς σημειωθεῖ ὅμως ὅτι μὲ βάση τὴ μεταναστευτικὴ ἐλευθερία ἡ Ἑλλάδα δὲν ἔχει παραλείψει νὰ ὑπογράψει συμβάσεις μὲ τὶς χῶρες τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης, μὲ σκοπὸ νὰ ἐξασφαλίζει καλύτερες συνθήκες γιὰ τοὺς μετανάστες. Ἡ εἴσοδος, βέβαια, τῆς χώρας μας στὴν Εὐρωπαϊκὴ Οἰκονομικὴ Κοινότητα καὶ ἡ ἐλεύθερη κυκλοφορία τῶν ἀνθρώπων πέρα ἀπὸ τὰ σύνορα τῶν χωρῶν - μελῶν της, πὸν προβλέπει ἡ

Συνθήκη τῆς Ρώμης, ἀποκαλύπτουν μιὰ νέα ἄποψη τῆς δημογραφικῆς πολιτικῆς, ἀπὸ ἐκείνη πὸν ἴσχυε σὲ ὅσες ὑπανάπτυχτες χῶρες ζοῦν κάτω ἀπὸ τὸ λεγόμενο πρωτόγονο δημογραφικὸ καθεστῶς. Ἀπὸ καιρὸ βέβαια ἡ χώρα μας δὲν ἀνήκει σ' αὐτὴ τὴν κατηγορία, ἀλλὰ ἡ ἄποψη τῶν ἀνεπτυγμένων χωρῶν εἶναι διαφορετική. Παρόλο δηλαδή, τὸ ὅτι ἡ δημογραφικὴ μας κατάσταση ἀνήκει φαινομενικὰ στὴν πρωτοπορία τους σὰν χώρα πὸν ἐπιδιώκει τὴν ἀνάπτυξή της ἡ Ἑλλάδα εἶναι ἀναγκασμένη νὰ ἀποδεχτεῖ τὴν ἐνεργητικὴ κινητικότητα τοῦ ἐργατικοῦ δυναμικοῦ της τόσο στὰ εὐρωπαϊκὰ πλαίσια ὅσο καὶ ἔξω ἀπ' αὐτά, ὅχι ὅμως χωρὶς νὰ ὑπολογίζει τὶς σημερινὲς οικονομικὲς καὶ δημογραφικὲς συνθήκες, ἄμεσα ἐπιρρεασμένες ἀπὸ τὴ ραγδαία πτώση τῆς γεννητικότητάς μας.

Τὸ ἐρώτημα εἶναι ποιά θὰ ἔπρεπε νὰ εἶναι ἡ κατὰ κύριο λόγο δημογραφικὴ πολιτικὴ μας, μὲ τὴν προϋπόθεση βέβαια τῆς ἀπόλυτης προσαρμογῆς μας στὴν παγκόσμια διακήρυξη τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλὰ καὶ μὲ στήριγμα τὴν διεθνικὴ πείρα.

Οἱ περισσότερες βιομηχανικὲς χῶρες, μολονότι δὲν ἐφαρμόζουν συστηματικὴ δημογραφικὴ πολιτικὴ μὲ τὸ στενότερο νόημα συντονισμένων νομοθετικῶν μέτρων, διαθέτουν ὅμως κάποια νομοθεσία πὸν προστατεύει τὴν οἰκογένεια ἔτσι ὥστε νὰ κατορθώνεται καλύτερη κοινωνικὴ δικαιοσύνη, καὶ νὰ ρυθμίζεται ἡ μεταναστευτικὴ κίνηση τόσο ἡ ἐσωτερικὴ ὅσο ἡ ἐξωτερικὴ, ἐπειδὴ ἡ νομοθεσία ἐπιρρεάζει οικονομικὰ καὶ κοινωνικὰ ἄμεσα ἢ ἔμμεσα τὴ δημογραφία.

Ἀκόμα δὲν πρέπει νὰ ξεχνᾶμε πὸς ἂν ἡ Ἱατρικὴ ἐπιστῆμη κατόρθωσε νὰ ἐξαφανίσει τὶς μεγάλες ἐπιδημίες καὶ νὰ προστατεύσει ἀποτελεσματικὰ τὴν βρεφικὴ καὶ τὴ γεροντικὴ ἡλικία, ἀντίθετα ἡ ἐξέλιξη τῆς κοινωνίας μὲ βάση τὴν τεχνολογία ἔχει σημαντικὰ ἀξήσει τὰ θανατηφόρα ἀτυχήματα καὶ ἰδιαίτερα τὰ συγκοινωνιακὰ καθὼς καὶ ὁ πολιτικὸς φανατισμὸς τὰ ἐγκλήματα τῆς βίας. Ἄν μέσα στὸ δημογραφικὸ πλαίσιο οἱ ἀριθμοὶ δὲν εἶναι ἴσως ἐντυπωσιακοί, ἐν τούτοις ἀποτελοῦν ἀσφαλῶς ἄλλη μιὰ «ρινορραγία» γιὰ τὴ δημογραφία, πὸν ὑπάρχονν κίνδυνοι νὰ ἐπεκταθεῖ.

Σ' αὐτοὺς τοὺς κινδύνους συγκαταλέγεται καὶ ἡ βιολογικὴ ἐπίδραση τῶν ναρκωτικῶν στὴν ἀναπαραγωγή, τοῦ κλίματος καὶ τοῦ περιβάλλοντος ἀλλὰ καὶ ἡ ὁμοφυλοφιλία. Οἱ μεγάλοι φθοροποιοὶ παράγοντες παρόλες τὶς ἀντίθετες προσπάθειες παραμένουν δυστυχῶς καὶ ἐξελισσονται, δηλαδή οἱ κυκλοφοριακὲς παθήσεις, ἡ θαλασσαιμία, οἱ πολύπλευρες κακοήθειες παθήσεις, ἀλλὰ καὶ ἡ ἀθῶα τάχα διατροφὴ.

Ἡ Ἑλλάδα μπορεῖ νὰ τοποθετηθεῖ στὸ κέντρο ἀνάμεσα στὶς ἀκραῖες βιομηχανικὲς Χῶρες, ἐπειδὴ ἡ ἀτομικὴ χειραφέτηση ἀπέχει ἀκόμα ἀπὸ τὸ νὰ εἶναι

δολοκληρωμένη. Τὸ δικαίωμα καὶ οἱ διευκολύνσεις τοῦ διαζυγίου ἔχουν ἀναγνωριστεῖ καὶ τὸ ἰδανικὸ τῆς οἰκογένειας μὲ ὄχι περισσότερα ἀπὸ 2 μόνον παιδιά, (δηλαδή δεικτικὴ ἀναπαραγωγῆς κάτω τοῦ 2,1 κατὰ γυναῖκα ἡλικίας ἀναπαραγωγῆς 15 ἕως 49 χρονῶν) ἀρχίζει νὰ διαδίδεται στὸν τόπο μας, τόσο στὶς πόλεις ὅσο καὶ στὴν ὑπαίθρο. Ἡ ἀντισύλληψη ἐφαρμόζεται εὐρύτερα σήμερα, παρόλο ποὺ ἡ χρῆση σύγχρονων ἀντισυλληπτικῶν μέσων φαίνεται ἀκόμα περιορισμένη. Ἔτσι ἐξηγεῖται κατὰ ἓνα μέρος ἡ συχνὴ προσφυγὴ στὴν ἔκτρωση ποὺ, παρόλη τὴν ἀπαγόρευση τοῦ Νόμου, ἐξακολουθεῖ νὰ πραγματοποιεῖται σὲ μεγάλη κλίμακα, ἐνῶ ἡ δικαστικὴ παρέμβαση γίνεται ὄλο καὶ πιὸ ἐλαστικὴ.

Ἡ βοήθεια στὴν οἰκογένεια ὅπως τὴν θίξαμε περιληπτικὰ πιὸ πάνω, ἐνῶ ἀναφέρεται στὸ Σύνταγμα, εἶναι ἀκόμα ἀνεπαρκής, πράγμα ποὺ ἀσκεῖ ἐπίδραση στὴ μετανάστευση ὅσο καὶ τὸ χάσμα ἀνάμεσα στοὺς μισθοὺς καὶ τὰ ἡμερομίσθια καὶ οἱ εὐκολίες τῆς καθημερινῆς ζωῆς ποὺ χωρίζουν τὴ Χώρα μας, παρόλη τὴ φθινότερη δαπάνη ἀπὸ τὶς Χῶρες προορισμοῦ τῶν μεταναστῶν. Ἡ στεγαστικὴ μας πολιτικὴ δὲν προσαρμόζεται ἐπίσης ἀρκετὰ πρὸς τὶς ἀνάγκες τῆς οἰκογένειας μὲ περισσότερα παιδιά.

Πρὶν ἀπὸ ὅλα ὅμως οἱ πιὸ ὑπεύθυνοι παράγοντες στὴ διαμόρφωση τῆς δημογραφίας εἶναι ἀναμφισβήτητα οἱ μαιευτῆρες καὶ οἱ παιδίατροι.

Οἱ μεγάλες δυσκολίες ποὺ συναντοῦσαν στὰ παλιὰ τὰ χρόνια, ἀνάγκαζαν τοὺς γιατροὺς νὰ στρέφουν τὶς σωτήριες προσπάθειές τους περισσότερο πρὸς τὴ μητέρα, τὸ ζωντανὸ δηλαδή οἰκογενειακὸ καὶ κοινωνικὸ κεφάλαιο, καὶ λιγότερο πρὸς τὴ μελλοντικὴ ὑποθήκη τοῦ παιδιοῦ ποὺ ἂν δὲν κατόρθωνε νὰ ἐπιζήσει, δὲν ἀποτελοῦσε παρὰ πρόσκαιρη διαφυγὴ συναισθηματικοῦ κέρδους ἢ κάποτε καὶ βάρους. Ἡ ζωὴ τὴν ἐποχὴ ἐκείνη δὲν εἶχε πολλὰ ἀπαιτήσεις ἐπιβίωσης.

Ἀπὸ τότε ὅμως ἡ μαιευτικὴ καὶ ἡ παιδιατρικὴ ἔχουν σημαντικὰ ἐξελιχθεῖ. Βαυκαλιζομαι, ἴσως, νὰ πιστεύω γιὰ τὸν τόπο μας πὼς ὁ μόχθος τῶν σονομηλικῶν μου καὶ μαθητῶν μου, δηλαδή μισοῦ αἰῶνα, ἔχει κάπως συντελέσει στὴ βελτίωση τῆς προστασίας τῆς μητέρας τοῦ ἐμβρύου, τοῦ νεογέννητου καὶ τοῦ βρέφους, ἔτσι ὥστε σήμερα οἱ μαιευτῆρες, οἱ μαῖες καὶ οἱ παιδίατροι, ἀλλὰ καὶ δολοκληρῆ ἢ κοινωνία ποὺ μορφώνεται περισσότερο, νὰ εἶναι ἐξαιρετικὰ εὐαίσθητη καὶ ἀπαιτητικὴ γιὰ τὴν ἐξασφάλιση ζωῆς καὶ υγείας μητέρας καὶ παιδιοῦ.

Πολλὲς σημαντικὲς λεπτομέρειες γιὰ τὴν ἐπίδραση ἐσωτερικῶν καὶ ἐξωτερικῶν παραγόντων ἀπάνω στὸ ἔμβροιο στὸ διάστημα τῆς ἐγκυμοσύνης ἔγιναν γνωστὲς ὥστε οἱ κακὲς μποροῦν μὲ τὴν τεχνικὴ διαίσθηση τῆς ἐγκυμοσύνης νὰ ἀποτραποῦν ἢ νὰ θεραπευτοῦν. Οἱ διαγνωστικὲς δυνατότητές μας πληροφοροῦν σήμερα μὲ κάθε λεπτομέρεια γιὰ τὴν κατάσταση τῆς ἐνδομητρικῆς παρουσίας, ὥστε ἡ ζωὴ

και ή υγεία του έμβριου να προστατεύονται, αλλά συνάμα ή κοινωνία να προφυλάγεται από τή γέννηση ανώμαλων παιδιών. Ἐλλά και ή λεπτομερειακή παρακολούθηση τής έγκυμοσύνης αποτρέπει τήν ενδεχόμενη συχνή μητρική αναιμία ή τοξιναιμία να επιδράσει βλαπτικά πάνω στο έμβρυο. Και ή συντόμευση τής διάρκειας του τοκετού, συνδυασμένη με τή συντόμευση του πόνου, προστατεύει το έμβρυο από τήν επικίνδυνη συμπιεστική πορεία του προς τή λύτρωση.

Δέν έχουμε ίσως φτάσει στο σημείο του θριάμβου αλλά ή εξέλιξη είναι ευόπιση, όταν βέβαια εφαρμόζεται όπως πρέπει.

Ἐπειδή όμως όλα τα νομίσματα έχουν δύο όψεις, επιβάλλεται, νομίζω, να μὴν αποσιωπηθοῦν οί αδυναμίες και αποτυχίες μας, πού αντανακλοῦν ἄμεσα ή ἔμμεσα άπάνω στο δημογραφικό μας πρόβλημα.

Διερωτιόμαστε, λοιπόν, με ὄση γίνεται εὔσυνειδησία και αντικειμενικότητα, αν αὐτή ή ασφάλεια τής μητέρας και του παιδιού πού προκύπτει από τις σημερινές μας γνώσεις και τήν κτηθείσα πείρα, αν είναι ἄραγε σύμφωνη και ανάλογη με τις υπάρχουσες δυνατότητες εφαρμογής και αν είναι ικανοποιητική; Διδάσκεται, δηλαδή, και ασκείται πριν παραδοθεῖ στην κοινωνία ο μαιευτήρας, ή μαία και ο παιδίατρος ὅσο θα ἔπρεπε; Ὑπάρχουν στη διάθεσή τους χῶρος και χρόνος, ὄχι μονάχα στον τόπο μας αλλά ειδικότερα ἐδῶ; Και αν διδάσκεται, ἀφομοιώνει ἄραγε και εφαρμόζει ο διδασκόμενος τὸ προῖόν τής διδασκαλίας ὥστε ἀναλαμβάνοντας ὑπεύθυνα τήν ἀνεξαρτησία τής δράσης του, να είναι ικανός να τήν ασκεῖ ικανοποιητικά;

Μ' αὐτή τήν εὐκαιρία πρέπει να τοιςτεῖ ἄλλη μιὰ φορὰ, πῶς ἐνῶ κάθε ἔμπειρος γιατρός πού ασκεῖ ειδικότητα ἀντιμετωπίζει πάντοτε ἀρρώστους, ο μαιευτήρας και συχνά ο παιδίατρος ἐθύνονται τὸ περισσότερο για υγιεῖς ἀνθρώπους, και ο μαιευτήρας μάλιστα ὄχι για ἓνα αλλά σύγχρονα για δύο.

Αὐτά τα δικαιολογημένα ἐρωτηματικά χρειάζονται ἀπαντήσεις πού ὑπάρχει φόβος να μὴν είναι θετικές. Οί παλαιότερες γενιές ἔδωσαν τις κοινωνικές τους ἐξετάσεις. Οί νεώτερες όμως, πού συνοδεύονται μάλιστα από περισσότερες ἀπαιτήσεις και διδασκαλίας και διδασκομένων, ἐμπνέουν ἀμφιβολίες όταν οί συνδικαλιστικές ἀπασχολήσεις τῶν τελευταίων καλύπτουν τὸν περισσότερο χρόνο τής μάθησης, αλλά και τα πειραματικά διδακτικά συστήματα ἐπιτρέπουν ἐρωτηματικά.

Για να περιοριστοῦμε στην ἀντανάγκλαση τῶν παραπάνω παραγόντων άπάνω στη δημογραφία, διερωτιόμαστε αν ή παρακολούθηση τής έγκυμοσύνης και του τοκετού, ή προϋπόθεση δηλαδή ζωῆς και υγείας μητέρας και παιδιού, αλλά και ή εκπαίδευση μαιευτήρων, μαιῶν και παιδιάτρων, ἀποδίδει ὄση ἀπαιτεῖ ή σημερινή πραγματικότητα;

Ἡ εὐθὺνὴ πὸν βαραίνει καὶ τοὺς τρεῖς ἀντικαθρεφτίζεται στὰ μελαγχολικὰ στατιστικὰ δεδομένα.

Ἡ πιστότητα τῶν στατιστικῶν ἀφήνει πάντα κάποιο ποσοστὸ ἀμφιβολίας, ὅσο καὶ ἂν συγκροτοῦνται μὲ εὐσυνειδησία καὶ μαθηματικούς κανόνες. Ἐτσι οἱ δηλώσεις τῶν βρεφικῶν θανάτων εἶναι στὸν τόπο μας ἑλλιπέστατες καὶ ἰδίως ἢ δήλωση τῶν ἀβάφτιστων νεκρογέννητων. Δὲν διαπιστώνεται ἐπίσης στὶς παραπάνω στατιστικὲς τῆς περιγεννητικῆς θνησιμότητας ἢ εἰδικὴ θνησιμότητα τοῦ ἐμβρύου στὸ διάστημα τῆς ἐγκυμοσύνης, πὸν στὶς περισσότερες περιπτώσεις ὀφείλεται στὴν ἀνεπάρκεια παρακολούθησης καὶ ἐγκαιρῆς διάγνωσης ἐνδεχόμενης ἐμβρυικῆς ἀνωμαλίας πὸν καταλήγει σὲ θανατηφόρα ἐπίδραση ἀπάνω στὸ ἔμβρυο. Ὁ Βαλαώρας στὸ τεῦχος τῆς Στατιστικῆς ὑπηρεσίας τῆς Ἑλλάδος 1980, σελὶς 53, παράγρ. 2 καὶ 3, γράφει ἀποτολεξεὶ τὰ ἀκόλουθα ἀποσπάσματα: «Αἱ γεννήσεις νεκρῶν, ὀφειλόμενα κυρίως εἰς πρόωρον ἢ δύσκολον τοκετὸν ἢ εἰς ἐκ γενετῆς ἀνωμαλίας τοῦ σχεδὸν τελείως διαπλασθέντος ἐμβρύου, ἀνήκουν μὲν εἰς τὸ κεφάλαιον τῆς γεννητικότητος (ὡς ἀτελεσφόρητοι γεννήσεις), ἀλλ' ἐπίσης, καὶ εἰς ἐκεῖνο τῆς θνησιμότητος, δεδομένου ὅτι, μὲ προληπτικὰ μέτρα καὶ τὴν κατάλληλον ἱατρικὴν τεχνικὴν, πολλαὶ τούτων μετατρέπονται εἰς γεννήσεις ζώντων. Ἡ συχνότης αὐτῶν, ἐκφραζομένη ὡς ποσοστὸν ἐπὶ 1.000 γεννήσεων ζώντων, κυμαίνεται συνήθως μεταξὺ 12 καὶ 25 καὶ φαίνεται ὅτι συμβαδίζει μὲ τὸ ὑγειονομικὸν ἐπίπεδον ἐκάστης χώρας. Ἀκολουθεῖ δηλαδὴ ἐλαφρῶς κατιοῦσαν πορείαν, ἐφ' ὅσον λαμβάνονται ἀποτελεσματικὰ ὑπὸ τῆς Πολιτείας μέτρα διὰ τὴν προστασίαν τῆς μητρότητος, ἰδίᾳ κατὰ τὴν κρίσιμον διὰ τὴν μητέρα καὶ τὸ κνοφορούμενον περιόδον τῆς κνήσεως καὶ τοῦ τοκετοῦ...».

«Αἱ κατὰ συρροὴν ἀντιφατικαὶ ἐνδείξεις ὀδηγοῦν πρὸς τὸ ἀναπόδραστον συμπέρασμα ὅτι πολλαὶ γεννήσεις νεκρῶν (ἰδίᾳ εἰς τὴν ὑπαιθρον) δὲν δηλοῦνται εἰς τὰ Δηξιαρχικὰ Γραφεῖα τοῦ Κράτους καὶ συνεπῶς τὰ ἐπ' αὐτῶν δημοσιεύμενα ἐπίσημα στοιχεῖα εἶναι ἑλλιπῆ.»

Ὅταν ἐπίσης οἱ σημερινὲς ἀπαιτούμενες προϋποθέσεις γιὰ τὴν ἀντιμετώπιση τοῦ φυσιολογικοῦ ἢ παθολογικοῦ τοκετοῦ δὲν τηροῦνται καὶ δὲν ὑπολογίζονται στὴν στατιστικὴ, τοῦτο ἀντανακλάται στὸν ὑπολογισμό τῆς θνησιμότητας τοῦ παιδιοῦ, τὴν ὥρα ὅμως πὸν γεννιέται ζημιωμένο ἀπὸ μιὰ ἀνώμαλη ἐγκυμοσύνη. Καὶ οἱ δύο περιπτώσεις θανάτων βαραίνουν κατὰ ἓνα σημαντικὸ ποσοστὸ τὸ μαιευτήρα ἢ τὴ μαία, τὴ συνειδησὴ τους καὶ τὶς γνώσεις τους. Δημιουργοῦνται δηλαδὴ ὅπως εἶπε καὶ ὁ Κωνσταντῖνος Καραμανλῆς: «πράγματα πὸν γίνονται καὶ δὲν λέγονται ἢ λέγονται καὶ δὲν γίνονται» καὶ πὸν φθείρουν τὶς στατιστικὲς μὲ τελικὴ ἀντανάκλαση στὴ δημογραφία.

Πρέπει εξάλλου να ληφθεῖ ὑπόψη πὼς ἡ ἐξέλιξη καὶ ἡ ὀργάνωση τῶν ἱατρικῶν δυνατοτήτων ἔχει δημιουργήσει δαπάνες ποὺ γίνονται ἀπαγορευτικὲς γιὰ τὶς φτωχότερες χῶρες, πράγμα ποὺ παρεμποδίζει τὴν ἐφαρμογὴ τῶν ἐξελισσόμενων προφυλακτικῶν καὶ θεραπευτικῶν μέσων καὶ ὑποβιβάζει τὴν ποιότητα τῆς ἱατρικῆς στάθμης σ' αὐτὲς τὶς χῶρες, μὲ εὐκολονόητη ἐπίδραση πάνω στὸ δημογραφικὸ ἰσοζύγιο. Τέτοιες συνθήκες προσπαθοῦν νὰ δικαιολογήσουν τὴν προσβλητικὴ καὶ συχνὰ ἀδικαιολόγητη ὑποβάθμιση τῆς ἐλληνικῆς ἱατρικῆς καὶ τὴν ἀχαλίνωτη ξενομανία.

Ἄλλὰ καὶ ἓνας ἄλλος σημαντικὸς παράγοντας συνυφασμένος μὲ τὰ προβλήματα τῆς ὑπογεννητικότητας εἶναι τὸ γενικότερο χαμηλὸ μορφωτικὸ ἐπίπεδο καὶ ἡ περιορισμένη ἀλλὰ ἀπαραίτητη ἀδιάκοπη ἐπαγγελματικὴ κατάρτιση καὶ ἐνημέρωση τῆς κοινωρίας.

Ἐὰν ἡ πείρα ἔχει ἀποδείξει πὼς ἡ ὑπαρξη δυστοχῶς ἀναλφάβητων, καὶ προπάντων μισοαναλφάβητων, ἐπηρεάζει εὐνοϊκὰ τὴ γεννητικότητα, δὲν εἶναι λιγότερο ἀλήθεια πὼς ἡ ἐπίδραση τῆς περιορισμένης μόρφωσης ἀπάνω στὴ βρεφικὴ θνησιμότητα εἶναι τεράστια, ἐπειδὴ ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὸ ἐπίπεδο τῆς οἰκογενειακῆς ἀγωγῆς. Καὶ ἄς σημειωθεῖ ὅτι παρ' ὅλη τὴ σημαντικὴ πτώση ποὺ σημειώνει κατὰ τὰ τελευταῖα χρόνια ὁ ἐτήσιος δείκτης τῆς βρεφικῆς θνησιμότητας στὸν τόπο μας ἐξακολουθεῖ νὰ εἶναι πολλὸ ἀνώτερος τοῦ δείκτη τῶν χωρῶν τῆς Δ. Ἐυρώπης. Ἀπὸ 27,3⁰/₁₀₀ στὰ 1972 ἡ βρεφικὴ θνησιμότητα στὸν τόπο μας ἔπεσε στὰ 1978 σὲ 19,3⁰/₁₀₀ καὶ στὰ 1979 σὲ 18,8⁰/₁₀₀, ἐνῶ δὲν θὰ ἔπρεπε νὰ εἶναι ἀνώτερη τοῦ 13⁰/₁₀₀.

Εἶναι ἀναμφισβήτητο τὸ πὼς ἡ ἐξαφάνιση τοῦ ἀναλφαβητισμοῦ, ἡ προσαρμογὴ τῆς ἐκπαίδευσης στὶς ἀνάγκες τῆς οἰκονομικῆς καὶ κοινωνικῆς ζωῆς, ἡ τεχνολογικὴ καὶ ἡ ἐπαγγελματικὴ κατάρτιση καθὼς καὶ ἡ ἀδιάκοπη ἐπιμόρφωση μποροῦν νὰ ἐλαττώσουν τὴν ἀδικαιολόγητη ξενομανία καὶ τὸν κίνδυνο τῆς ἐπιστροφῆς στὴ μαζικὴ μετανάστευση.

Δημογραφικὴ ἀνισορροπία πόλης καὶ ἐπαρχίας εἶναι ὁ τραγικὸς συντελεστής ποὺ ἀναφέρεται στὴν ἀνορθολογικὴ κατανομὴ τοῦ πληθυσμοῦ στὸν ἐλληνικὸ χῶρο ποὺ συντελεῖ, ὄχι μόνο στὴν ἀνεπαρκῆ οἰκονομικὴ καὶ κοινωνικὴ ἀνάπτυξη, ἀλλὰ καὶ ὀδηγεῖ στὴν ἀνάγκη τῆς μαζικῆς μετανάστευσης καὶ στὸ ἀμφίβολο ἀποτέλεσμα τῆς ἀναπαραγωγῆς τοῦ πληθυσμοῦ. Τὸ Οἰκονομικὸ καὶ Κοινωνικὸ Συμβούλιο ἔφερε τὸ ζήτημα στὴν ἐπικαιρότητα δίνοντας ἀπόλυτη προτεραιότητα στὴν ἀποσυμφόρηση αὐτοῦ ποὺ λέγεται Πολεοδομικὸ Συγκρότημα τῆς Πρωτεύουσας, προσδιορίζοντας ἔτσι ὅτι μὲ τὰ 4.000.000 ἀνθρώπους ποὺ συγκεντρώνονται ἐκεῖ ἕως τώρα, ἡ Πρωτεύουσα δὲν ἀντιπροσωπεύει μόνο τὸ 40% ὁλόκληρου τοῦ ἐλληνικοῦ πληθυσμοῦ, ἀλλὰ καὶ τὸ 60% τοῦ ἐξωτερικοῦ ἐμπορίου, τὸ 50% τῶν ἰδιωτι-

κῶν ἐπενδύσεων καὶ τὸ 47% τοῦ βιομηχανικοῦ ἐργατικοῦ δυναμικοῦ, ἐνῶ συνάμα παρὰ τὶς Κυβερνητικὰς προσπάθειες ἐξακολουθεῖ νὰ δεσπόζει σὲ δλόκληρη τὴ διοίκηση καὶ τὴν πολιτικὴ δραστηριότητα τῆς χώρας ἢ πρωτεύουσα καὶ ἡ Θεσσαλονίκη.

Ὡστόσο, ὅσο πλατύ, πολύπλοκο καὶ ἐπεῖγον εἶναι τὸ πρόβλημα τῆς ἀποκέντρωσης μιᾶς («τερατούπολης»), δὲν κατορθώνεται νὰ ἀντιμετωπισθεῖ ἀποτελεσματικὰ ἂν δὲν ὑπολογισθεῖ ταυτόχρονα ἡ («ἐρημιὰ») ποὺ προκαλεῖται στὸν ὑπόλοιπο ἑλληνικὸ χῶρο. Ἡ ἐπαρχιακὴ δηλαδὴ δημογραφία καὶ δυναμικότητα ἔχει ἐλαττωθεῖ ἀπὸ τὴν ὑδροκεφαλικὴ Ἀθήνα στὴν χαμηλότερη δημογραφικὴ πυκνότητα τῆς Ἑυρώπης. Σαράντα κάτοικοι κατὰ τετραγ. χιλιόμετρο! Δὲν ἐπιτρέπεται λοιπὸν γιὰ τοῦτο νὰ ἀναζητεῖται ἱκανοποιητικὴ λύση γιὰ τὴν ρύθμιση τῆς δημογραφίας χωρὶς τὴν ταυτόχρονη ἀντιμετώπιση συνολικῆς δημογραφικῆς πολιτικῆς ποὺ θὰ περιλάβει τοὺς τρεῖς βασικοὺς τομεῖς, δηλαδὴ τὴ γεννητικότητα καὶ τὴν ἐσωτερικὴ καὶ τὴν ἐξωτερικὴ μετανάστευση. Ἐδῶ καὶ 30 χρόνια δὲν ἔπαυσα νὰ τονίζω τὴν ἀνάγκη λειτουργίας Ἀνώτερων καὶ Ἀνώτατων Ἐκπαιδευτικῶν Ἰδρυμάτων στὴν ἐπαρχία ὄχι μόνο γιὰ μορφωτικοὺς σκοποὺς ἀλλὰ καὶ γιὰτὶ ἀποτελοῦν πόλους οἰκογενειακῶν συγκεντρώσεων καὶ αὔξησης τοῦ τοπικοῦ πληθυσμοῦ. Ἄν ξαναθίξει ἡ γερασμένη Πάτρα καὶ τὴν ἀκολουθοῦν τὰ Γιάννενα, τοῦτο ὀφείλεται στὴ συμβολὴ τῶν Ἀνώτατων Ἐκπαιδευτικῶν Ἰδρυμάτων τους, ὅταν τὸ διδακτικὸ προσωπικὸ καὶ οἱ φοιτητὲς στέκονται στὸ ὕψος τους.

Ἀπὸ χρόνια τὸ ζήτημα τῆς ἰσορροπίας πόλης καὶ ἐπαρχίας προβάλλεται διεθνῶς καὶ προσδιορίζονται τὰ ὅρια τῆς μιᾶς καὶ τῆς ἄλλης περιοχῆς. Καὶ τὰ τελευταῖα χρόνια γίνεται ἐντατικὴ προσπάθεια ἀγροτικῆς καὶ βιομηχανικῆς ἀναβίωσης τῆς ἐπαρχίας. Ἐπιβάλλεται λοιπὸν ἐνθάρρυνση τῶν μικρῶν πόλεων καὶ κωμοπόλεων ὄχι μονάχα μὲ πιστώσεις ἀλλὰ καὶ μὲ μετακίνηση ἢ ἐπὶ τόπον κατάρτιση εἰδικευμένου ἐργατικοῦ δυναμικοῦ, ὥστε νὰ εὐδοκιμήσει βιομηχανικὴ ἀποκέντρωση μαζὶ μὲ ἀγροτικὴ παραγωγή, ἀστικοποίηση δηλαδὴ τῆς ἐπαρχίας χωρὶς βέβαια ἐδαφικὴ καὶ κοινωνικὴ ἀποξένωση.

Πρέπει νὰ τονισθεῖ πὼς ἡ περιφερειακὴ αὐτὴ πολιτικὴ θὰ ἰσορροπήσει τὴν αὔξηση τῶν περιοχῶν τῶν μεγαλουπόλεων, θὰ αὐξήσῃ τὸ εἰσόδημα τῶν περιφερειακῶν περιοχῶν καὶ θὰ κατορθωθεῖ ἢ ἐπαρῶς τοῦ πληθυσμοῦ τῶν μεγάλων ἀστικῶν κέντρων στὶς περιφερειακὰς περιοχὰς ποὺ ἄλλωστε παρατηρεῖται τὰ τελευταῖα χρόνια στὶς Ἠνωμένες Πολιτεῖες τῆς Ἀμερικῆς καὶ σὲ μερικὰς χώρες τῆς Δ. Ἑυρώπης, καὶ ἴσως κάπως ἀρχίζει καὶ σὲ μιᾶς.

Ὅπωςδήποτε, σὲ μιὰ Χώρα σὰν τὴν Ἑλλάδα, μὲ παρακαμάζουσα δημογραφία καὶ μὲ δύο σύγχρονα μαζὶ μεταναστευτικὰ ρεύματα, ἐσωτερικὸ καὶ ἐξω-

τερικό, θὰ ἦταν ἀδιανόητο νὰ ἐπιχειρηθεῖ δημογραφικὴ πολιτικὴ χωρὶς νὰ προβλεφθοῦν τουλάχιστον τὰ μέσα κάποιας ἄμεσης ἀνασταλτικῆς καὶ διορθωτικῆς δράσης. Ὅπως ὑπογραμμίσουμε τὴν ἀνάγκη τῆς ἀνόρθωσης τῆς γεννητικότητας, ἢ μεταναστευτικὴ πολιτικὴ ἔχοντας πάντα ὑπόψη τὴν ἐλευθερίαν τῶν ἀτόμων, καὶ τὴν ἐνδεχόμενὴν ἐπιτυχίαν τοῦ Ὀδυσσεῆα στὸ ἐξωτερικό, πρέπει νὰ ρυθμιστεῖ ἔτσι ὥστε καὶ αὐτὰ νὰ ἱκανοποιῶνται καλύτερα καὶ ὁ τόπος νὰ μὴν ὑποφέρει ἀπὸ μαζικὰς μεταναστεύσεις.

Δὲν μπορῶ ἐδῶ νὰ ἀναφερθῶ οὔτε εἶμαι ἀρμόδιος στὶς σημαντικὰς λεπτομέρειες ποὺ σχετίζονται μὲ μιὰ σωστὴ μεταναστευτικὴ πολιτικὴ. Ὅμως εἶναι ἀνάγκη νὰ διαμορφωθεῖ καὶ νὰ συμπληρωθεῖ μὲ τὴ διεθνικὴ κατεύθυνση σὲ πληθυσμιακὴ πολιτικὴ ποιότητος μὲ γενικὴ πολιτικὴ, δηλαδὴ Δημόσιας Ὑγείας καὶ Σωματικῆς Καλλιέργειας, ἀλλὰ καὶ Ἐκπαιδευτικῆς Ἐνημέρωσης καὶ ἀδιάκοπης Μετεκπαίδευσης τοῦ πληθυσμοῦ, παράγοντες δηλαδὴ ποὺ ἀσκοῦν τεράστια ἐπίδραση ὄχι μόνον στὴ γεννητικότητα, ἀλλὰ καὶ στὴν παραγωγικότητα καὶ ἀποτελεσματικότητα τῆς δραστηριότητος τοῦ συνόλου τῆς ἐλληνικῆς κοινωνίας.

Ἡ ἀνάπτυξη τοῦ θέματος τῆς δημογραφίας, τοῦ σημαντικότερου ὄλων τῶν προβλημάτων ποὺ ἀντιμετωπίζει ἡ Πολιτεία, εἶναι δύσκολο νὰ ἱκανοποιήσῃ λεπτομερειακὰ τὸν ἀμύητο ἀκροατὴ μιᾶς ὀμιλίας καὶ διερωτιέμαι ἂν ἀπὸ ὅσα εἶπαμε ἐνημερώθηκε κάπως ὁ ἀκροατὴς ἀπάνω στὸ πολὺπλοκο τοῦτο θέμα.